

професійної підготовки; високий рівень мотивації до професійної діяльності не співвідноситься з недостатністю створених умов для творчої самореалізації; нерівномірність розвитку символічного мислення та педагогічного компоненту мистецько-педагогічної діяльності фахівців впливає на продуктивність педагогічного процесу та його цілісність.

Перспективи подальших пошуків у напрямку дослідження.

Отримані на емпіричному рівні дослідження результати, потреба у розв'язанні вищезазначених суперечностей підтверджують необхідність створення педагогічної системи розвитку художньо-естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін у системі підвищення кваліфікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Клокар Н. Андрагогічна модель підвищення кваліфікації педагогів на засадах диференційованого підходу [Електронний ресурс] / Н.Клокар // Народна освіта. – 2007. – № 1. – Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua/e-journals/NarOsv/2007-1/07knizdp.htm>. – Заголовок з екрану.

2. Державний стандарт базової та повної середньої освіти // Мистецтво та освіта. – 2004. – № 2. – С.2–6.

3. Масол Л. М. Концепція загальної мистецької освіти / Л. М. Масол // Мистецтво та освіта. – 2004. – № 1. – С. 2–5.

Дата надходження статті: 06.10.2010 року.

Дата прийняття статті до друку: 03.03.2011 року.

УДК 37.6:504.03

Г. І. Сотська,

кандидат педагогічних наук

(Інститут педагогічної освіти і
освіти дорослих НАПН України)

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Постановка проблеми. Актуальність розробки проблеми теоретичних та методичних засад екологізації художньо-педагогічної освіти нині зумовлена сутнісною соціальною значущістю власне екологізації і можливостями формування в особистості широкого інтегрованого погляду на навколишній світ, людство, природу. Як справедливо зауважує В. Крисаченко, “екологізація стала не тільки гаслом, а й смислом сучасної доби, оскільки від її успішної реалізації багато в чому залежить не лише стійкий та збалансований розвиток людства, а й, можливо, саме його існування, ... екологізацію за своїми масштабами можливо порівняти з гуманізацією суспільства за часів Відродження, або ж з раціоналізацією науки й практики Нового часу [2, с. 23]”.

На початку XXI століття перед людством постала глобальна екологічна проблема, яка зумовлена динамічними соціальними процесами, зміною життєдіяльності, свідомості та поведінки людей. Загострення взаємовідношень суспільства і природи за останні століття призвело людство до екологічної кризи – об'єктивного порушення взаємодії системи “людина – природа”, яке виявляється в антропогенному навантаженні на біосферу, експоненціальному

зростанні населення планети, виснаженні природних ресурсів, порушенні естетичної рівноваги і гармонії у природному середовищі. Подолання наслідків антропогенної діяльності людини неможливе лише засобами економічного і науково-технічного типу, а потребує формування суспільної екологічної свідомості та усвідомлення людством природи як універсальної цінності.

Важливу роль у цьому процесі відіграє художньо-педагогічна освіта, метою якої є репродукування особистості як цілісного феномену природи в єдності космічного, біологічного, соціального і духовного початків, особистості, яка б мала не егоїстичний світогляд, а володіла свідомістю коеволюції людини і природи, суспільства. Сучасний учитель повинен добре усвідомлювати, що сьогодення вимагає зміни агресивно-споживацького підходу до природи на “любовно-творчий” [10], встановлення паралелі між красою і досконалістю форм живої природи (в подальшому – і неживої), бо досконале, як доводять теоретики й практики, є життєздатним, красивим й гармонійним. А вчитель художніх дисциплін має бути особливо чутливим до сприйняття та розуміння краси, гармонії, досконалості. У зв’язку з цим виникає необхідність екологізації змісту підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Аналіз досліджень і публікацій. Ватро зазначити, що дослідженню проблеми екологізації освіти сьогодні приділяється належна увага. Так, методологічні та філософські проблеми екологізації в умовах сучасного освітнього простору висвітлено у працях М. Доброходова, В. Крисаченко, М. Кисельова, М. Мамедова, А. Урсула, Г. Філіпчука, М. Хілька. Проблемою екологізації навчально-виховного процесу в закладах освіти різного типу та рівнів акредитації займалися С. Дерябо І. Дубович, Н. Касимов, Л. Лукьянова, Г. Тарасенко, В. Ясвін та ін.

Незважаючи на посилений інтерес науковців до проблеми екологізації освіти, недослідженою проблемою залишається екологізація змісту підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Тому **метою** нашої статті є обґрунтування теоретичних та методичних засад екологізації змісту підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Насамперед, доцільно з’ясувати, що науковці розуміють під поняттям “екологізація” в освітянському просторі характеристики тенденції проникнення екологічних ідей, понять, принципів, переходів в інші дисципліни, а також підготовку грамотних спеціалістів різного профілю [3]; формування нового світорозуміння і новий підхід до діяльності, яка ґрунтується на формуванні ноосфери-гуманітарних і екологічних цінностей [11]; систему заходів, спрямованих на забезпечення у навчально-виховному процесі всіх рівнів освіти (початкова, середня, вища) належних екологічних знань та їх практичне застосування [1]. Психологи розглядають екологізацію як принцип педагогічного процесу, який є важливим для професійного та гармонійного розвитку особистості, оскільки сьогодні є очевидним “викривлений, порушений характер взаємостосунків людини з природою, внаслідок передусім негативної техногенної діяльності людства [8, с. 39]”. А це свідчить про необхідність формування нової, екологічної свідомості й самосвідомості як необхідного компонента професійної культури особистості, про потребу екологічного виховання і нормалізацію стану особистості.

Тотожну думку висловлює В. Панченко, який вважає, що принцип екологізації як фактор гармонійного розвитку особистості “значно глибше розкриває суть особистості та відкриває перед молододо людиною нові

горизонти пізнання природного середовища, можливості діалогічного спілкування і духовного збагачення, джерела “симбіотичності” її існування [7, с. 136]”. У перспективі, на його думку, відбудеться наступний крок виходу людини на якісно новий етап еволюції у створенні творчої особистості нового рівня і типу – тип Людини-Творця, який має бути екогармонійним і соціоврівноваженим утворенням [7, с. 136]. При цьому спільною думкою науковців є те, що сьогодні потребують екологізації усі ланки системи освіти і виховання. Кінцевою метою такої трансформації є проникнення сучасних ідей і цінностей в усі сфери суспільного життя, його екологізація.

На підставі вищезазначеного ми розглядаємо екологізацію як новий підхід до виховання й освіти, у процесі якого відбувається наповнення екологічною складовою змісту виховання в процесі навчання й інтеграція екологічних компонентів у всі навчальні дисципліни [9]. Під екологізацією змісту підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва ми розуміємо проникнення ідей, концепцій, принципів, підходів екологічного знання і культури в систему підготовки педагогів-художників, що дозволяє оволодіти не тільки спеціальними екологічними знаннями, але й органічно пов'язати їх з візуальним мистецтвом, що є підґрунтям екологізації їхньої свідомості, світосприйняття та практичної художньо-педагогічної діяльності. Зазначимо, що основоположними моментами екологізації, що здатні змістити акценти у змісті підготовки вчителів мистецьких дисциплін і суттєво вплинути на процес формування педагога-художника, який буде творцем і будівником, а не руйнівником і знищувачем найвищих цінностей (природи і людини, духовності і моральності, шляхетності й чесності), є ідеї гуманізації, діалогу культур, зближення і взаємне збагачення науки і мистецтва, інтеграції природничих, гуманітарних і художньо-естетичних дисциплін.

Інтеграція природничо-наукового і художньо-педагогічного знання у майбутніх учителів мистецьких дисциплін очевидна. “Якщо людина не володіє сумою знань в галузі хімії, кібернетики та механіки, то вона зможе нормально прожити безбідно і безболісно, але якщо не володіє екологічним пізнанням, екологічною мораллю, і світоглядом, екологічною відповідальністю перед природою і суспільством, то їй погрожує неповноцінне здоров'я, ущербність в почуттях і думках, в розумінні краси й істини природи, сприйнятті прекрасного і світлого, що є в оточуючому нас світі природи [13, с. 50]”. У зв'язку з цим інтеграція “сьогодні набуває статусу своєрідного “провідника” ідей гуманітарної методології, яка активно проникає у сферу педагогіки, мистецтва, модернізує її на нелінійних засадах, дозволяє враховувати безліч імовірнісних факторів [6, с. 11–12]”, а принцип інтеграції має стати методологічною основою при побудові змісту підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Обґрунтовуючи педагогічну доцільність екологізації змісту підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва освіти, звернемося до сучасних наукових підходів, які акцентують увагу на взаємозв'язку і взаємозалежності гуманізації та екологізації. Згідно з концепцією В. Крисаченко, якщо гуманізація – це ставлення до людини як до міри всіх предметів і як до мети всіх діянь, співвіднесення будь-якої специфічної форми практики чи пізнання із загальнолюдськими цінностями, моральними регулятивами, особливостями особистісних стосунків, то екологізація – це така гуманізація діяльності, коли до рівня найцінніших вимірів вивиснується і її докільля [2, с. 23]. За твердженням Н. Магури, саме екологізація навчального процесу сприяє його гуманізації та гуманітаризації,

що дозволяє подолати таке явище, як екологічну аморальність, оскільки “надання пріоритетів матеріальному у формуванні потреб та інтересів людини, недооцінка етики і моралі веде її до дегуманізації [5, с. 197]”. У цьому аспекті екологізацію навчального процесу підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва ми розглядаємо у прямому зв’язку з його гуманізацією, що дає змогу майбутнім фахівцям мистецьких дисциплін приєднатися до гуманістичної традиції у ставленні до навколишнього середовища; отримати знання й оволодіти навичками, які відповідають рівню екологічної думки; сформувати гуманно-творче ставлення до природи як до суб’єкта взаємодії; розвинути здібності до художньо-творчого освоєння та перетворення природи на засадах добра і краси.

Суттєвим фактом є те, що екологізація змісту підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва сприяє усвідомленню студентами, що мистецтво не можна розглядати відірвано від природи. “...Природа є мірою мистецтва, мистецтво є наслідуванням природи, бо мистецтво здатне наслідувати природу й намагається зображати щось таке, яке воно бачить що його створює природа. Чимало видів мистецтв мають свій початок і походять від створінь природи: малювання – від тіней, будинки від печер, вітрила – від лету птахів, що має для себе якийсь зразок. Внаслідок цього одні називали це мистецтвом, подібним до природи, а інші – “другою природою” [4, с. 121]”. Осмислення того, що природа є зразком для мистецтва, і чим більше воно наслідує природу, тим воно досконаліше, стає для педагогів-художників новою світоглядною площиною для власного художньо-екологічного пізнання.

Водночас мистецтво як феномен культури, який замінює природну форму краси художньою, є одним із засобів формування естетико-екологічної культури майбутніх фахівців мистецьких дисциплін. Актуальною у цьому сенсі є концепція Г.Тарасенко, яка визначає естетико-екологічну культуру як “особливий тип особистісної культури, який народжується внаслідок інтеграції різних, водночас вельми схожих підходів до природи, мірою єдності яких є визнання морального абсолюту благоговіння перед життям” та ґрунтується на взаємодії двох форм самосвідомості – естетичного й екологічного світогляду [10, с. 142]. На її думку, сутність естетико-екологічної культури полягає у тому, що вона є своєрідним “модулем”, що об’єднує різні сторони професійної культури вчителя, а як “результат – інтегративної підготовки, орієнтований на педагогічну майстерність, естетико-екологічна культура є не лише світоглядним феноменом, а й якісною характеристикою технологічної сторони фахової культури вчителя [10, с. 143]”. Саме з цієї позиції можна стверджувати, що екологізації змісту підготовки майбутніх учителів властивий культурологічний аспект, бо “сама брак культури, зокрема на найвищому владному і технологічному рівнях, породжують деформовані цінності, які орієнтують людство на необмежену технократизацію [12, с. 283]”. Не викликає сумніву справедливості положення про те, що екологічні знання й навіть сформована естетико-екологічна культура не гарантують доцільну поведінку особистості – для цього необхідно ще й відповідне діяльнісно-активне ставлення до природи.

Висновки. Практична направленість повинна стати провідною з подальшим усвідомленням результатів своєї діяльності. Йдеться про те, що художньо-творча діяльність майбутнього вчителя образотворчого мистецтва має бути також екологізована, пронизана ідеями на користь екожиття, любові до неї, усвідомлення свого місця, співтворчості з природою на відміну від екожиття.

Перспективи подальших пошуків у напрямку дослідження.

Підсумовуючи, зазначимо, що екологізацію варто розглядати як інноваційний підхід у змісті підготовки вчителів образотворчого мистецтва, що забезпечить формування "екологізованої" особистості вчителя, який сприймає світ цілісно і діалектично, особистості з фундаментальними і багатосторонніми знаннями про природу, про сутність людини, її місце в цьому світі, особистості, яка усвідомлює закони природи, закони духовності і моральності, гуманізму, краси й істини та дотримується їх у житті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жуков М. Б. Екологизация университетского образования / М. Б. Жуков // Особливості та перспективи екологізації освіти та екологічного виховання населення в Україні / Національний лісотехнічний університет України : Науковий вісник. – 2006. – Вип. 16. – С. 244–248.
2. Крисаченко В. Г. Екологічна культура: теорія і практика : навч. посіб. / В. Г. Крисаченко. – К. : Заповіт, 1996. – 352 с.
3. Лук'янова Л. Б. Основи екології : [навч. посіб.] / Л. Б. Лук'янова. – К. : Вища школа, 2000. – 327 с.
4. Людина і довкілля : антологія : у 2 кн. – Кн. 2: Людина і довкілля в українській духовності / [упоряд., автор вступ. розділів, біогр. довідок та коментаріїв В. С. Крисаченко]. – К. : Заповіт, 1995. – 432 с.
5. Магура Н. Педагогічні основи екологізації навчально-виховного процесу в професійно-технічних навчальних закладах / Неоніла Магура // Вісник Львівського університету. – 1999. – Вип. 14. – С. 191–200.
6. Масол Л. М. Концепція загальної мистецької освіти / Л. М. Масол // Мистецтво та освіта. – 2004. – № 4. – С. 2–24.
7. Панченко В. В. Принцип екологізації як фактор гармонійного розвитку особистості учня / В. В. Панченко / Неперервна професійна освіта: теорія і практика : науково-методичний журнал. – 2001. – Вип. 4. – С. 127–136.
8. Рибалка В. В. Психолого-педагогічні принципи і стадії розробки особистісно орієнтованої учнівської молоді в системі неперервної професійної освіти / В. В. Рибалка // Неперервна професійна освіта: теорія і практика : наук.-метод. журнал. – 2001. – Вип. 2. – С. 33–41.
9. Сорокіна Г. І. Екологізація навчання і виховання фахівців туристської галузі як нове явище в освіті / Г. І. Сорокіна // Педагогічні науки. – Ч. 2. – С. 22–27.
10. Тарасенко Г. С. Естетико-екологічна культура вчителя як особистісний і педагогічний феномен / Г. С. Тарасенко // Педагогіка і психологія. – 1996. – Вип. 1. – С. 141–150.
11. Торгунакова М. А. Актуальные проблемы развития экологической культуры в процессе образования и воспитания / М. А. Торгунакова // Социология и социальная работа. – 2008. – Вып. 1. – С. 98–104.
12. Філіпчук Г. Г. Громадянське суспільство: освіта, етнокультурна, етнополітика : [монографія] / Г. Г. Філіпчук – Чернівці : Зелена Буковина, 2002. – 448 с.
13. Хотунцев Ю. Л. Екологизация системы образования (проблемы и принципы, значение и роль) / Хотунцев Ю. Л. // Стандарты и Мониторинг в образовании // Информационный журнал. – 2001. – № 6. – С. 49–59.

Дата надходження статті: 06.10.2010 року.

Дата прийняття статті до друку: 03.03.2011 року.